

ERFPUNT
ONROEREND ERFGOED WAASLAND

RUPELMONDE – KALVERSTRAAT 2016

OPGRAVING

Rapport 108

*RAPPORTEN VAN ERFPUNT – CEL ONDERZOEK FOUT! VERWIJZINGSBRON
NIET GEVONDEN.*

OPDRACHTGEVER

Mevrouw Kristien Van Goey, Lansrodedreef 3, 1640 Sint-Genesius-Rode

PROJECT

Rupelmonde –Kalverstraat 2016 (RM –KS 16)

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2016/278

UITVOERDER PROJECT

Archeologische Dienst Waasland – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

AUTEURS

Marjolijn De Puydt, Thierry Van Neste

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Archeologische Dienst Waasland - cel Beheer

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

Onderzoek@Erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/Erfpunt>

1. BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

1.1. VERANTWOORDING

Ter hoogte van het kruispunt van de Temsestraat en de Kalverstraat te Rupelmonde (Kruibeke) zal mevrouw Kristien Van Goey een verkaveling realiseren. Een prospectie met ingreep in de bodem die werd uitgevoerd door de Archeologische Dienst Waasland (AD) toonde aan dat er zich archeologisch relevante sporen bevonden binnen het ontwikkelingsgebied. Op basis van deze resultaten werd door de cel Beheer van de Archeologische Dienst Waasland de beslissing genomen om een deel van het ontwikkelingsgebied vlakdekkend te laten onderzoeken. Dit onderzoek werd uitgevoerd door de cel Onderzoek van de Archeologische Dienst Waasland.

De vergunning voor het onderzoek met projectcode 2016/278 werd op 5 juli 2016 verleend aan archeologen Marjolijn De Puydt (vergunninghouder) en Thierry Van Neste. Het team werd aangevuld door Dries D'hollander, Dirk Boel, Erik Pijl en stagiair Margo Van Puyvelde.

2. AANLEIDING EN DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Op het terrein langsheen de Kalverstraat te Rupelmonde zal een verkaveling gerealiseerd worden. Naar aanleiding hiervan adviseerde de cel Beheer van de Archeologische Dienst Waasland om een archeologische prospectie met ingreep in de bodem te laten uitvoeren. Deze werd uitgevoerd door de cel Onderzoek van de Archeologische Dienst Waasland. Bij de prospectie werden sporen uit de metaaltijden aangetroffen.

Op basis van deze resultaten besliste de cel Beheer van de Archeologische Dienst Waasland dat een archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk was. De te onderzoeken oppervlakte bedroeg $\pm 770 \text{ m}^2$. Dit verdere onderzoek had tot doel een antwoord te formuleren op volgende vraagstellingen:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Wat is de functie van de twee grotere kuilen?
- Is een gebouwplattegrond te onderscheiden?
- Is er een relatie tussen de kuilen en de restanten van het vermoedelijke gebouw?
- Hoe verhoudt de site zich ten opzichte van de topografie?
- Hoe verhoudt de site zich ten opzichte van de reeds onderzochte archeologische sites uit dezelfde periode met gelijkaardige structuren, zowel regionaal als in ruimere zin?

3. ADMINISTRATIEVE FICHE

3.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

NAAM OPDRACHTGEVER:

Mevrouw Kristien Van Goey, Lansrodedreef 3, 1640 Sint-Genesius-Rode

NAAM UITVOERDER:

Archeologische Dienst Waasland – cel Onderzoek

NAAM VERGUNNINGHOUDER:

Marjolijn De Puydt

ARCHEOLOGISCH DEPOT

Opgravingsarchief: Onroerendergoeddepot Waasland

Vondsten en stalen: Onroerendergoeddepot Waasland

PROJECTCODE:

2016/278

VINDPLAATSNAAM:

Rupelmonde –Kalverstraat 2016 (RM –KS 16)

PROVINCIE:

Oost-Vlaanderen

GEMEENTE:

Kruikeke

DEELGEMEENTE:

Rupelmonde

PLAATS:

Temsestraat, Kalverstraat

TOPONIEM:

Raap, Schoudries

COÖRDINATEN (LAMBERT '72):

Noord: 202483,614000 m

Oost: 144091,506000 m

Zuid: 202363,178000 m

West: 143981,400000 m

KADASTRALE GEGEVENS:

Kruikeke, Afdeling 3, Sectie A, percelen 153W (partim)

TOPOGRAFISCHE LIGGING:

Zie §4.2

BEGINDATUM:

Dinsdag 12 juli 2016

EINDDATUM:

Maandag 18 juli 2016

3.2. OMSCHRIJVING ONDERZOEK

- Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving.
- Archeologische verwachtingen: bij archeologisch vooronderzoek van het projectgebied zijn er archeologische sporen aangetroffen die dateren uit de Metaaltijden
- Wetenschappelijke vraagstelling: evaluatie archeologische waarde van het projectgebied.
- Doelen en wensen van de bouwheer: aanleg verkaveling.

4. SITUERING

4.1. ALGEMENE SITUERING

Het projectgebied is gelegen te Rupelmonde (Kruibeke, Oost-Vlaanderen). Kadastraal is het gebied gekend onder afdeling 3, Sectie A, perceel 153W(partim) (fig. 1). Het perceel wordt begrensd door de Kalverstraat ten noordwesten en door bewoning ten noordoosten en ten zuidwesten. Ten zuidoosten wordt het projectgebied begrensd door braakliggend land. Op het gewestplan is de zone ingekleurd als woongebieden.

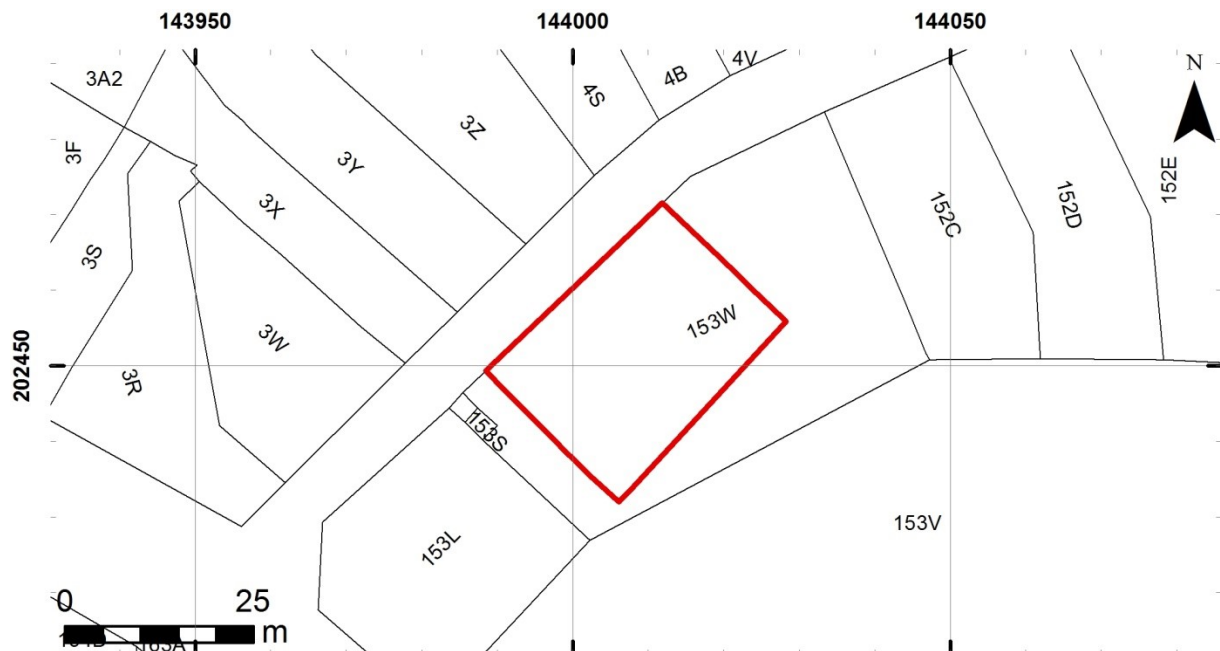

Fig. 1. Situering op het kadaster (bron:GDI-Vlaanderen, 2015).

Op de kaart van het bodembedekkingsbestand (fig. 2) staat het projectgebied deels aangeduid als "gras, struiken" en deels als "bomen". Het projectgebied was voor het proefsleuvenonderzoek volledig bedekt door bos en struiken. Alle begroeiing werd verwijderd om het proefsleuvenonderzoek te kunnen uitvoeren. Op het moment van de opgraving was het terrein braakliggend.

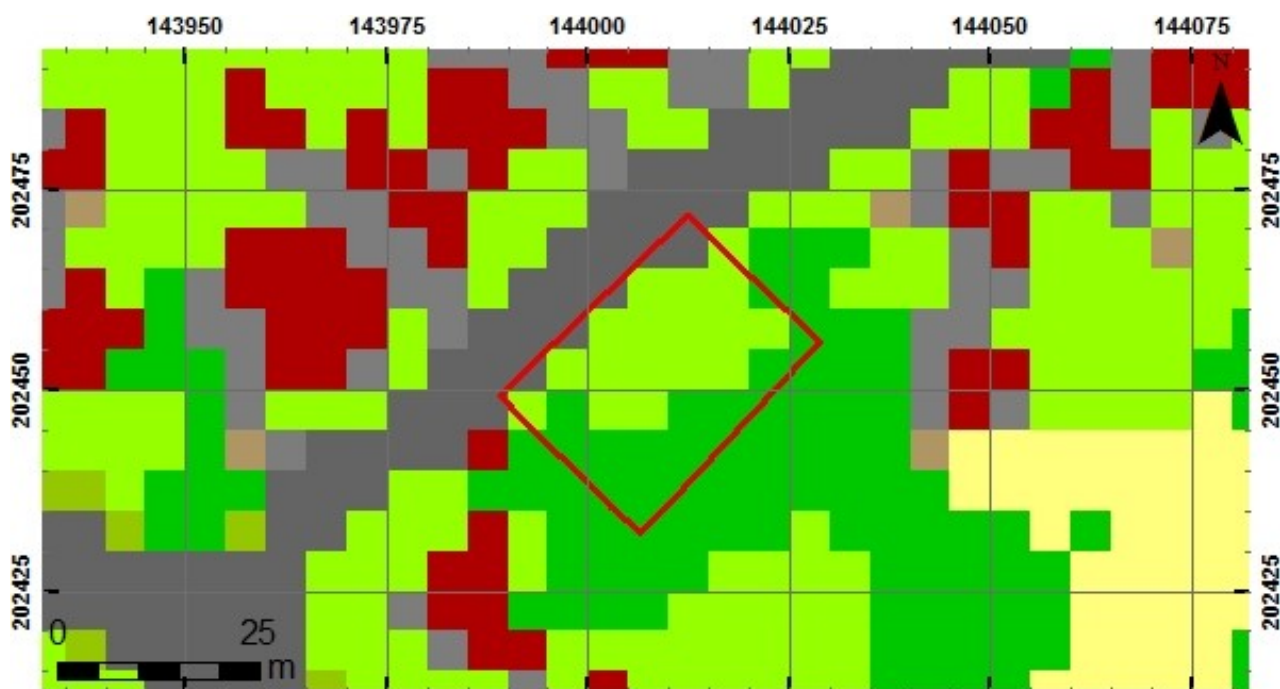

Fig. 2. Situering op de kaart van het bodembedekkingsbestand (AGIV WMS).

4.2. TOPOGRAFISCHE SITUERING

Het projectgebied is gelegen op een relatief vlak gebied aan de oostelijke rand van de Wase Cuesta. Deze is op verschillende plaatsen sterk ingesneden door beekvalleien, zoals deze van de Hanewijkbeek die ten noorden van het projectgebied loopt (fig. 3). Op de Vlaamse Hydrografische Atlas staat deze aangeduid als De Vliet en is de loop te situeren binnen het Beneden-Scheldebekken. Het projectgebied valt binnen de hydrografische zone van de Schelde van de monding van de Vrouwenhofbeek tot de monding van de Rupel.

Ten zuiden van het projectgebied wordt het landschap diep ingesneden door voormalige kleiwinningsputten.

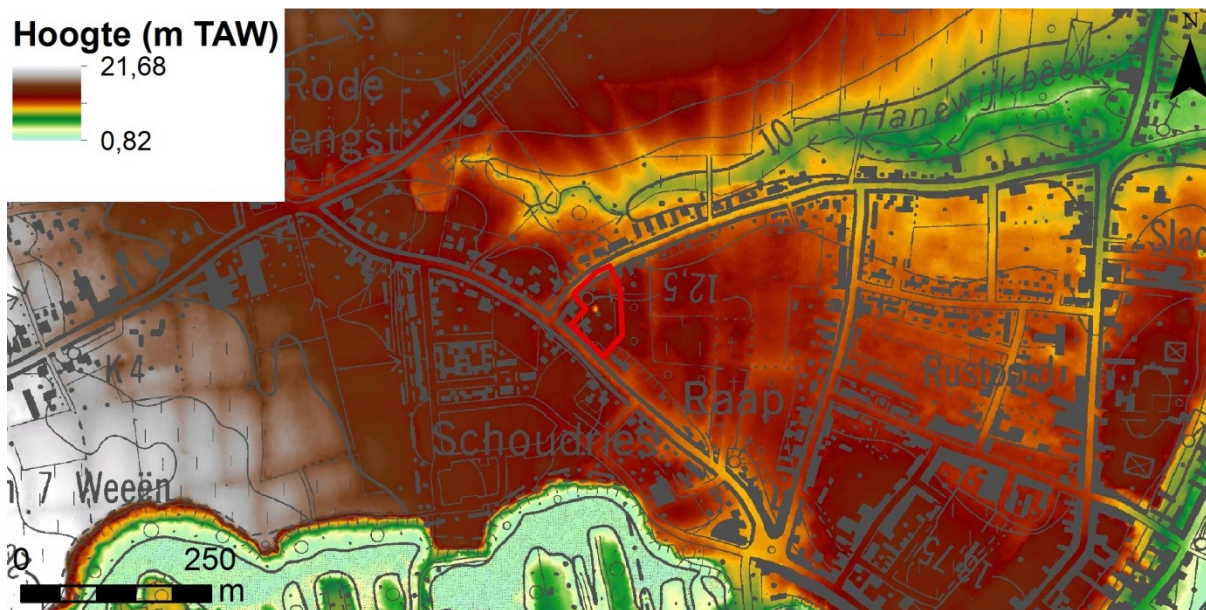

Fig. 3. Situering op de topografische kaart en het DHMV-I (bron: AGIV Web Map Service; GDI-Vlaanderen 2006).

Op de Inventaris van het Landschappelijk Erfgoed is het projectgebied te situeren binnen het traditionele landschap van het Land van Waas. Ongeveer 235 m ten zuiden van het projectgebied bevindt zich een onderdeel van de relictzone van de Scheldevallei van Dendermonde tot Kruikeke. Op ongeveer 450 m ten noorden van het projectgebied ligt de grens van de relictzone van de bolle akkergebieden van het Land van Waas en de Vallei van de Barbierbeek. Ten zuiden en ten oosten van het projectgebied ligt de ankerplaats van de polder van Kruikeke, Bazel en Rupelmonde.

4.3. GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING

Op de geologische kaart van het Tertiair kan het onderzoeksgebied gesitueerd worden binnen het Lid van Terhagen (fig. 4). Dit lid maakt deel uit van de Formatie van Boom en bestaat uit bleekgrijze klei. Het vormt het meest kleiige deel van de Formatie van Boom. Het bovenste deel van de laag is ontkalkt en heeft een rozige tot bruine schijn. Het onderste deel van het Lid is kalkhoudend. Gemiddeld is deze laag 13 m dik. Het Lid van Terhagen bedekt het Lid van Belsele-Waas, een meer siltig onderdeel van de Formatie van Boom.¹

¹ Jacobs et al. 1993, 18 & 23.

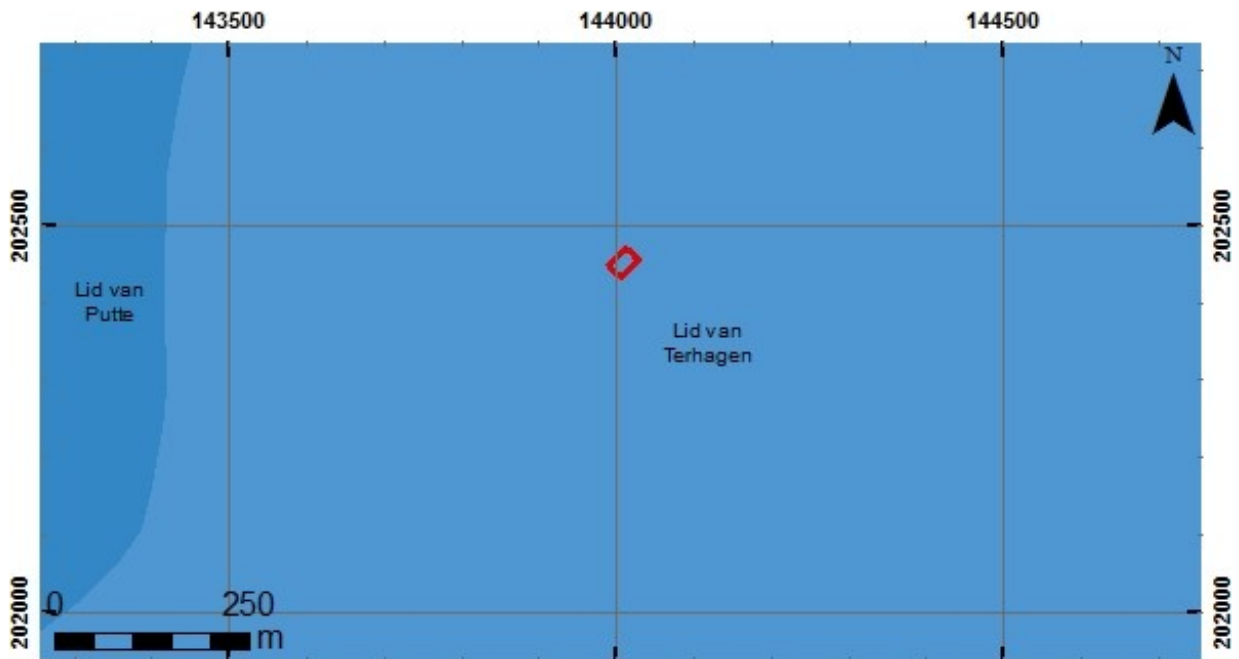

Fig. 4. Situering op de geologische kaart van het Teriair (GDI-Vlaanderen, 2002).

De Tertiaire laag werd afgedekt door eolische afzettingen in het Weichseliaan, mogelijk Vroeg-Holoceen, en door hellingsafzettingen in het Quartair (fig. 5).

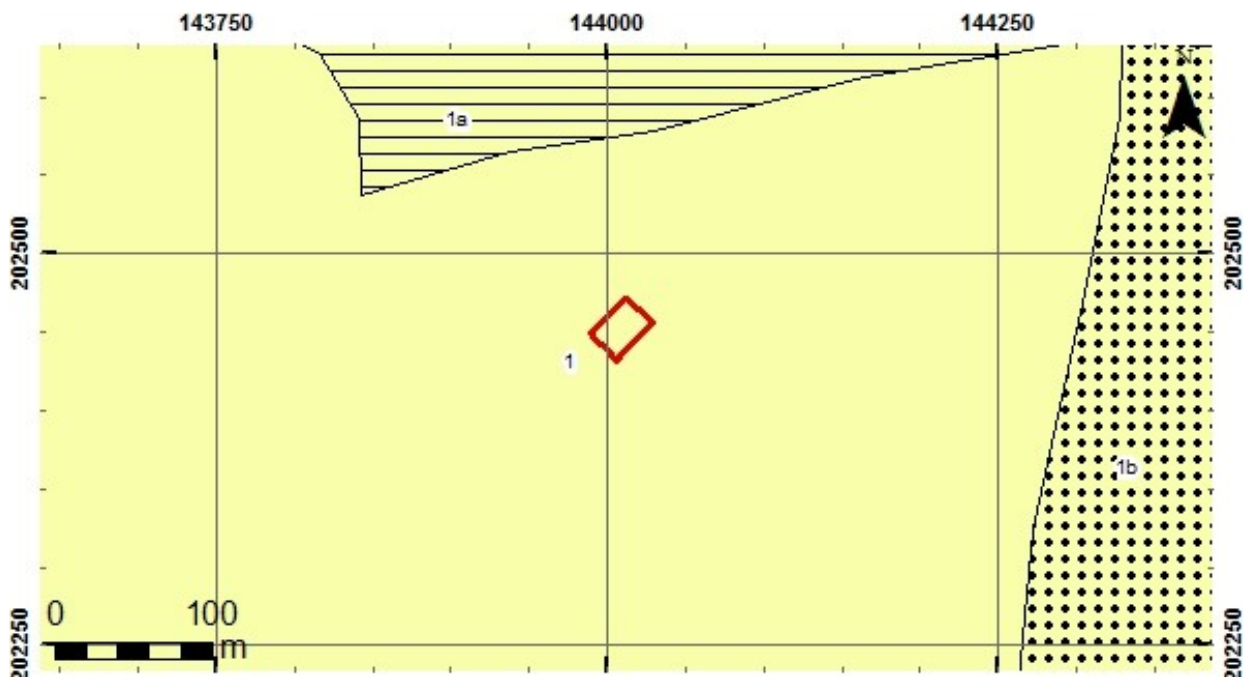

Fig. 5. Situering op de geologische kaart van het Quartair.

Op de bodemkaart (fig. 6) wordt de bodem binnen het projectgebied omschreven als matig droge licht zandleemgronden met verbrokkelde textuur B-horizont (Pcc). Deze bodems hebben over het algemeen een goed humeuze bouwvoor, grijsbruin van kleur en 25-30 cm dik. Bij de gedegradeerde eenheden met verbrokkelde textuur B, werd bij de in cultuurname een deel van de uitlogingshorizont met de bouwvoor vermengd tot een homogeen goed

humeuze Ap, waaronder een bruingele overgangshorizont, 20-30 cm dik, voorkomt. De verbrokkelde textuur B situeert zich tussen 50 en 80 cm. Veel Pcc gronden zijn beïnvloed door de Tertiaire onderliggende formaties welke op wisselende diepte een gevarieerd substraat vormen.²

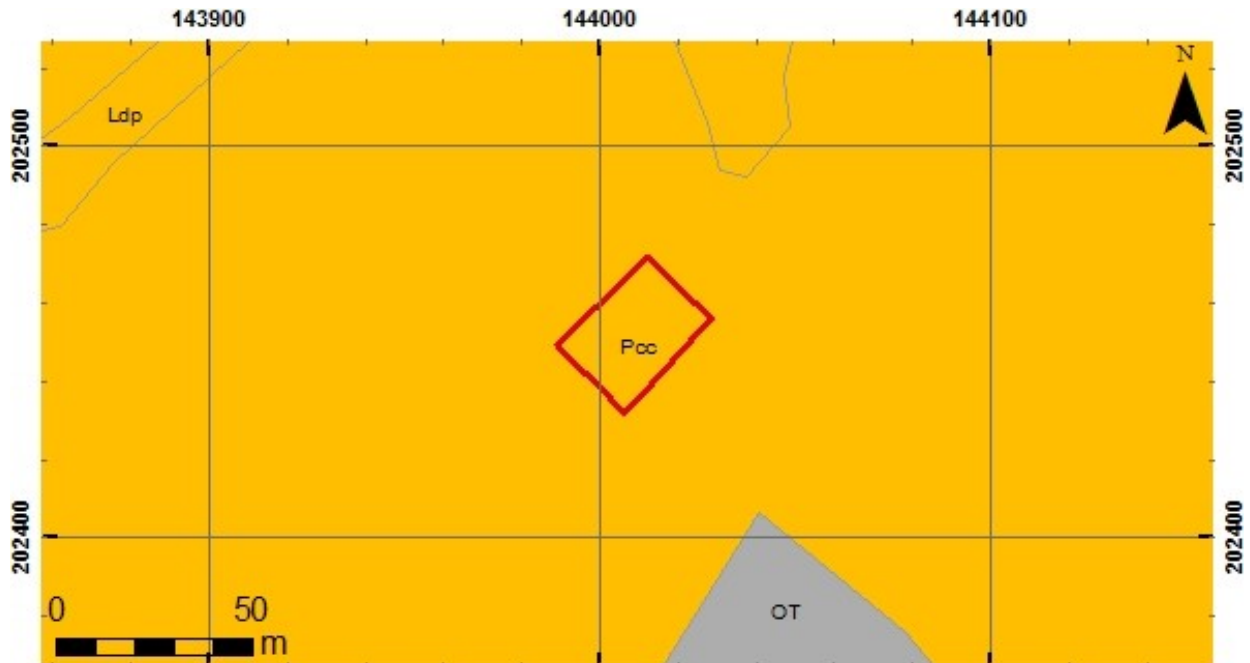

Fig. 6. Situering op de bodemkaart (GDI-Vlaanderen, 2001).

5. CONTEXT

5.1. HISTORISCHE CONTEXT

De naam Rupelmonde verwijst naar de ligging tegenover de monding van de Rupel in de Schelde. De gemeente ontwikkelde zich rondom de waterburcht tot een kleine omwalde stad met een eigen keure.³ De waterburcht werd in de 12de eeuw opgericht door de graven van Vlaanderen en werd in 1254 vergroot door Margaretha van Vlaanderen. In 1389 werd het bouwwerk grondig uitgebreid tot een burcht met zeventien torens maar deze werd in 1583 grotendeels vernield door Marnix van Sint-Aldegonde. Daarna werden de overblijvende torens tot in 1647 gebruikt als staatsgevangenis.⁴

Het projectgebied zelf lag zeker niet binnen de omwalde stad. De oudste beschikbare kaart waarop het projectgebied duidelijk staat afgebeeld is de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgesteld door graaf J.J.F. de Ferraris tussen 1771 en 1778 (fig. 7). De

² Van Ranst & Sys 2000, 260-261.

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016a.

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016b.

Temsestraat en Kalverstraat zijn hierop duidelijk te onderscheiden. Binnen het projectgebied lijkt er enkel sprake te zijn van agrarisch gebruik.

Fig. 7. Situering op de kaart van Ferraris (bron: AGIV WMS).

De Atlas van de Buurtwegen (\pm 1840, fig. 8) en de kadasterkaart van Popp (1842-1879, fig. 9) vertonen een gelijkaardig beeld. Ook in de 19de eeuw was het projectgebied onbebouwd. Onmiddellijk ten zuiden van het projectgebied is de loop van de *Kerkhofwegel* te onderscheiden. Op de noordelijke hoek van de – toenmalige – Kloosterstraat (huidige Temsestraat) en de Kalverstraat werd een kapel weergegeven.

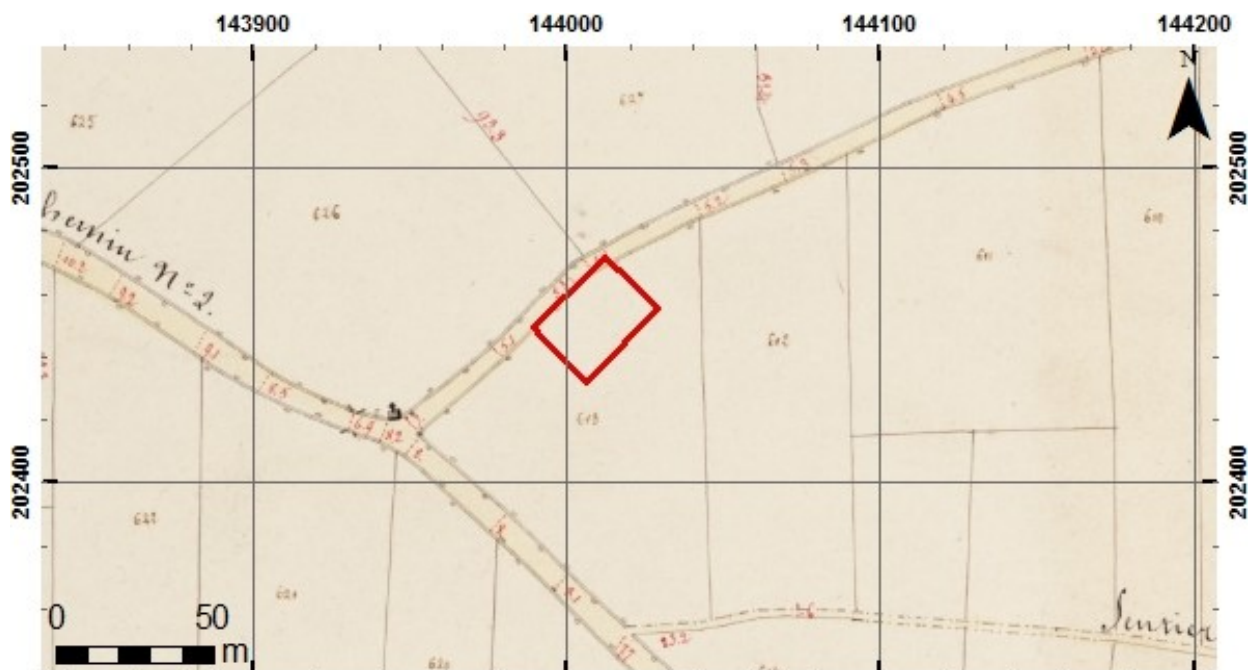

Fig. 8. Situering op de Atlas der Buurtwegen (bron: AGIV WMS).

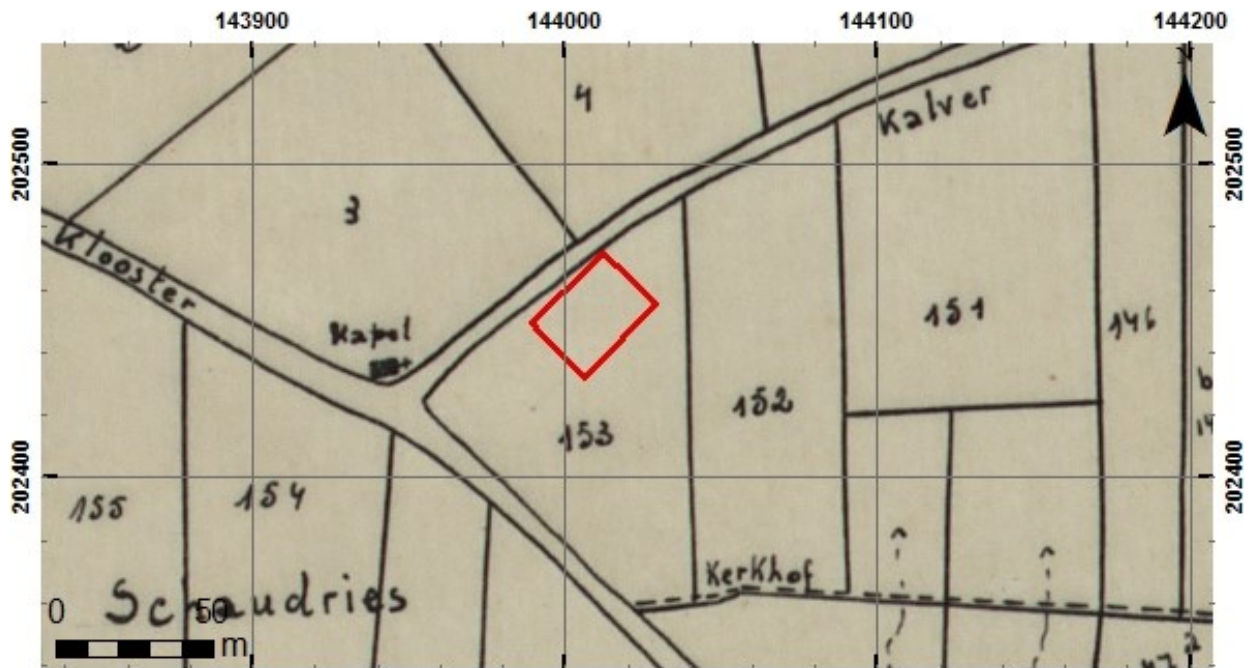

Fig. 9. Situering op de kadasterkaart van Popp (bron: AGIV WMS).

Een luchtfoto uit 1948 toont een gelijkaardige situatie (fig. 10). De *Kerkhofwegel* is op deze foto wel verdwenen.

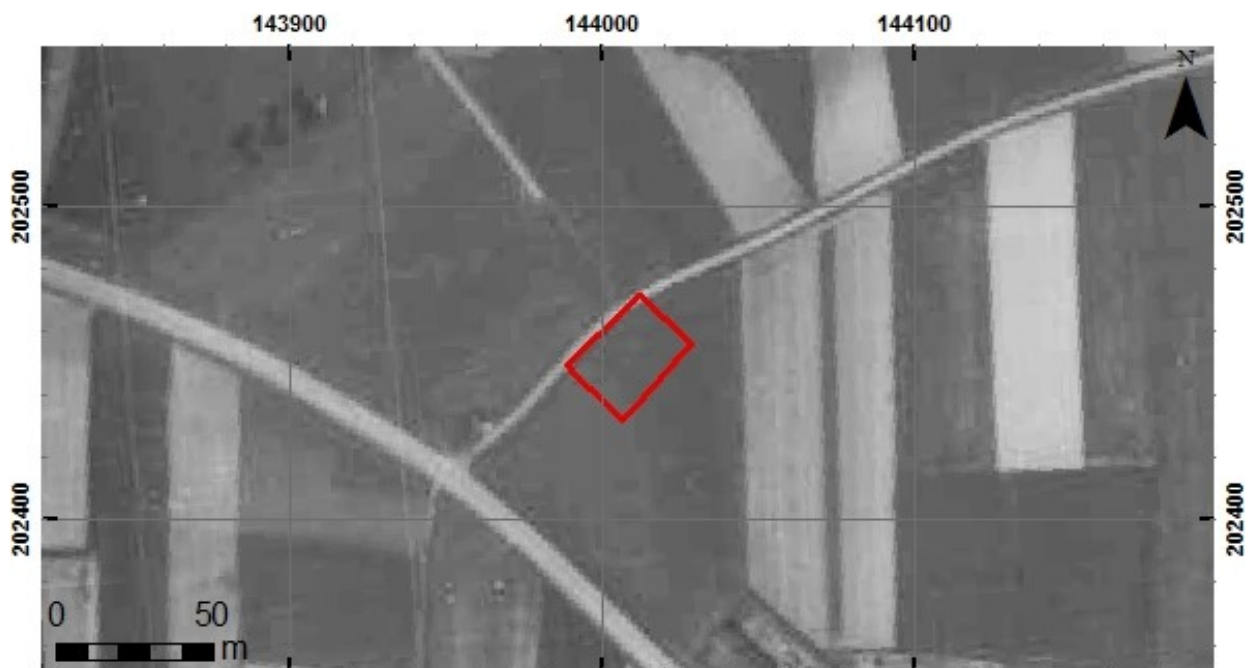

Fig. 10. Situering op luchtfoto uit 1948 (www.cartesius.be).

Op een luchtfoto uit 1971 (fig. 11) is te zien dat het projectgebied reeds zijn huidige vorm heeft gekregen. Er zijn al enkele huizen zichtbaar op de Kalverstraat en de Temsestraat. Het projectgebied zelf was beplant met bomen.

Fig. 11. Situering op een luchtfoto uit 1971 (AGIV WMS).

5.2. ARCHEOLOGISCHE CONTEXT

In de Centrale Archeologische Inventaris (CAI, fig. 12) zijn in de omgeving van het projectgebied enkele archeologische waarden gekend.

Aansluitend op het projectgebied werd een zone afgebakend waar in 1452 de Slag bij Bazel werd uitgevochten (CAI-158408). De afbakening van deze zone werd gebaseerd op het toponiem Hanewijkkouter, waar de slag zou hebben plaatsgevonden. Op 16 juni 1452 stond een leger van Gentenaars, gesteund door Waaslanders en bewoners van de Vier Ambachten, tegenover het leger van Filips de Goede, hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen. De oorzaak van de onvrede was een belasting op zout, tarwe en koren die Filips de Goede in 1449 ingesteld had. De Gentenaars weigerden om deze belasting te betalen en kwamen in opstand. Na onder andere een slag bij Lokeren, vestigde het Gentse leger zich in Bazel, in de wijk Weyspoel en/of de Wijnakkers, alsook in Temse. Het leger van Filips de Goede was gevestigd in Rupelmonde. Na enkele kleinere schermutselingen op 14 en 15 juni kwam het de volgende dag tot een veldslag. Het leger van Filips vormde een slagorde op de Hanewijkkouter en lokte de tegenstanders daarheen. Na hevige gevechten vluchtten de Gentenaars. Na de strijd zou het leger van Filips de Goede grote delen van het Waasland geplunderd hebben.⁵

⁵ Maris 1976, 69-73.

Fig. 12. Gekende archeologische waarden in de omgeving (GDI-Vlaanderen, 2016).

Ongeveer 670 m naar het westen toe werden tijdens oppervlakteprospecties door Marc De Meireleir en Hubert De Bock enkele losse steentijdvondsten aangetroffen (CAI-39491).

Enkele andere sites bevinden zich ten zuiden van het projectgebied. Ongeveer 330 m naar het zuiden bevond zich de site Rupelmonde – Schietakker (CAI-32252). Deze site leverde vondsten op uit het neolithicum, waaronder meerdere lithische artefacten, een reeks dierenbeenderen met sporen van menselijke bewerking, alsook een fragment van ruw aardewerk. Daarnaast werd er ook een waterput uit de Romeinse tijd gevonden. Ter hoogte van deze site bevond zich tevens het Gasthuis Sint-Jan-Baptist (CAI-39168). Dit werd rond 1300 gesticht en voor het eerst vermeld in de stichtingsakte van de kapelanij Heilig Kruis als een overnachtingsplaats voor arme pelgrims. Het oorspronkelijke houten gasthuis werd bij de Slag bij Bazel afgebrand door soldaten van Filips de Goede, waarna het werd herbouwd in steen. Tijdens de Beeldenstorm werd de kapel opnieuw vernield, maar het gasthuis zelf bleef in gebruik. In 1658 werd het leen Rupelmonde door Filips IV van Spanje verkocht aan baron Filip van Recourt. De vrouw van deze laatste kocht na zijn dood in 1662 de hofstede langs het gasthuis om hier een jaar later een nieuwe stichting te doen voor de Zwartzusters van Dendermonde. Vanaf 1664 tot het moment dat ze in 1797 verjaagd werden, waren deze Zwartzusters verantwoordelijk voor het gasthuis.

Ongeveer 760 m naar het zuidoosten toe – reeds binnen de grenzen van de stadswallen – bevond zich de “Rattenburg” (CAI-39166). Het is echter niet zeker geweten om welk type

gebouw het precies ging, mogelijk was het een hoeve, een lusthof, dan wel een burcht. De oudste vermelding dateert uit 1470 en in 1585 werd het gebouw reeds afgebroken en werd het erf een boomgaard.⁶

Eveneens ten zuiden van het projectgebied bevinden zich voormalige kleiwinningsputten. Deze putten staan op de Centraal Archeologische Inventaris aangeduid als gebied waar geen archeologie te verwachten valt.

Het vlakdekkend onderzoek aan de Kalverstraat werd voorafgegaan door een proefsleuvenonderzoek, uitgevoerd door de cel Onderzoek van de Archeologische Dienst Waasland. Er werden 6 proefsleuven aangelegd binnen een projectgebied met een totale oppervlakte van 3900 m². Tijdens het vooronderzoek werden er verscheidene archeologische sporen aangetroffen, hoofdzakelijk in het noordelijke deel van het toenmalige projectgebied. Het betrof hier greppels, een palencluster en twee mogelijke brandrestengraven of rituele deposities. Aan de hand van het aangetroffen aardewerk werden deze sporen gedateerd in de late bronstijd-vroege ijzertijd.

⁶ Maris 1986, 115-117.

6. ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

6.1. METHODOLOGIE

Voor aanvang van het veldwerk werd een bureaustudie uitgevoerd. Hierbij werd informatie verzameld aangaande de historische, landschappelijke en archeologische kennis van de ruime omgeving. Voor de historische data werden verschillende literatuurbronnen geraadpleegd. Daarnaast werden verschillende historische kaarten gebruikt. Deze werden verkregen via de Web Map Service voor ArcGIS van het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV). De verkregen kaarten werden gebruikt als laag in een GIS-omgeving. Ook de landschappelijke achtergrond van het ontwikkelingsgebied werd in GIS onderzocht. Hierbij werd gebruik gemaakt van gegevens die bekomen werden via het AGIV⁷. De archeologische gegevens werden hoofdzakelijk bekomen via de cel Beheer & Ontsluiting van de Archeologische Dienst Waasland. Daarnaast werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd. Tevens werd het rapport van het vooronderzoek geraadpleegd.

Op basis van het vooronderzoek werd er een zone in het noorden van het oorspronkelijke projectgebied geselecteerd voor verder onderzoek. Het onderzoeksgebied had een totale oppervlakte van 771,65 m². Deze oppervlakte werd in één keer afgegraven met een rupskraan met platte bak. De verzette grond werd binnen de grenzen van het ontwikkelingsgebied gestockeerd.

Na de machinale afgraving werd het gehele vlak opgeschaafd waarna de aanwezige sporen, natuurlijke sporen en recente verstoringen werden aangeduid en ingemeten met een totaalstation. De gegevens werden bij elke wijziging uitgelezen en verwerkt waarna een *hard copy* werd gemaakt voor gebruik op het terrein.

Sporen werden na het couperen telkens gefotografeerd en beschreven. De coupes en putwandprofielen werden op schaal 1:20 ingetekend op watervast papier. De beschrijving van de sporen gebeurde via een online platform rechtstreeks in de databank van de ADW. Ook de vonstenlijst en stalenlijst werden onmiddellijk in de databank ingevoerd. De gedetailleerde beschrijving van de vondsten en stalen gebeurde bij de verwerking na afronding van het terreinwerk. Ook de fotolijst en tekeningenlijst werden tijdens de verwerking opgesteld.

⁷ <https://download.agiv.be/Catalogus>

De sporenlijst omvat nota's over de vorm en interpretatie van de sporen, evenals een gedetailleerde beschrijving van de verschillende lagen waaruit een spoor bestaat.

De vondstenlijst beschrijft per stratigrafische eenheid per spoor de diverse vondstcategorieën, telkens met het aangetroffen aantal stuks, en geeft, voor zover mogelijk, per categorie een algemene datering. Op basis daarvan wordt aan het betreffende spoor een globale datering toegekend.

De fotolijst bevat de beschrijvingen van de diverse overzichts- en detailfoto's die tijdens het veldonderzoek werden genomen.

De tekeningenlijst geeft een overzicht van alle gemaakte tekeningen, met vermelding van het spoor waarop ze betrekking hebben en het blad waarop ze teruggevonden kunnen worden.

Dit rapport schets het algemene kader van het onderzoek en bevat de neerslag van de onderzoeksresultaten. Een kopie ervan, met bijlagen en sporenplan, wordt zowel in analoge als digitale vorm aangeleverd aan mevrouw Kristien Van Goey, het Agentschap Onroerend Erfgoed (Brussel en Oost-Vlaanderen), de Centrale Archeologische Inventaris en de Archeologische Dienst Waasland – cel Beheer & Ontsluiting.

6.2. ONDERZOEKSRESULTATEN

6.2.1. Bodemkundige vaststellingen

Het oorspronkelijke loopvlak van het projectgebied helt lichtjes af in noordoostelijke richting naar de Kalverstraat toe, dat iets lager ligt dan het projectgebied. Het archeologisch vlak zelf is redelijk vlak; de absolute hoogte varieert van 10,92 m TAW tot 12,45 m TAW.

Zoals werd weergegeven op de bodemkaart wordt de bodem van het onderzoeksgebied omschreven als matig droge licht zandleemgronden met verbrokkelde textuur B-horizont (Pcc). In de zuidwestelijke wand van de werkput werd er een profiel (fig. 13) aangelegd. Dit profiel bestond uit een donker bruingrijze ploeglaag (Ap), een licht bruingrijze tot licht bruine textuur B-horizont en een licht oranjebruine tot licht geelbruine lemige C-horizont. De overgang tussen de Ap-horizont en de B-horizont was vaag tot redelijk vaag. De overgang tussen de B-horizont en de C-horizont was vrij duidelijk. In het profiel was zowel de Ap-

horizont als de B-horizont ongeveer 50 cm dik. In het noordelijke deel van het projectgebied, dichterbij de straat toe, waren deze lagen minder dik en plaatselijk was er geen B-horizont aanwezig.

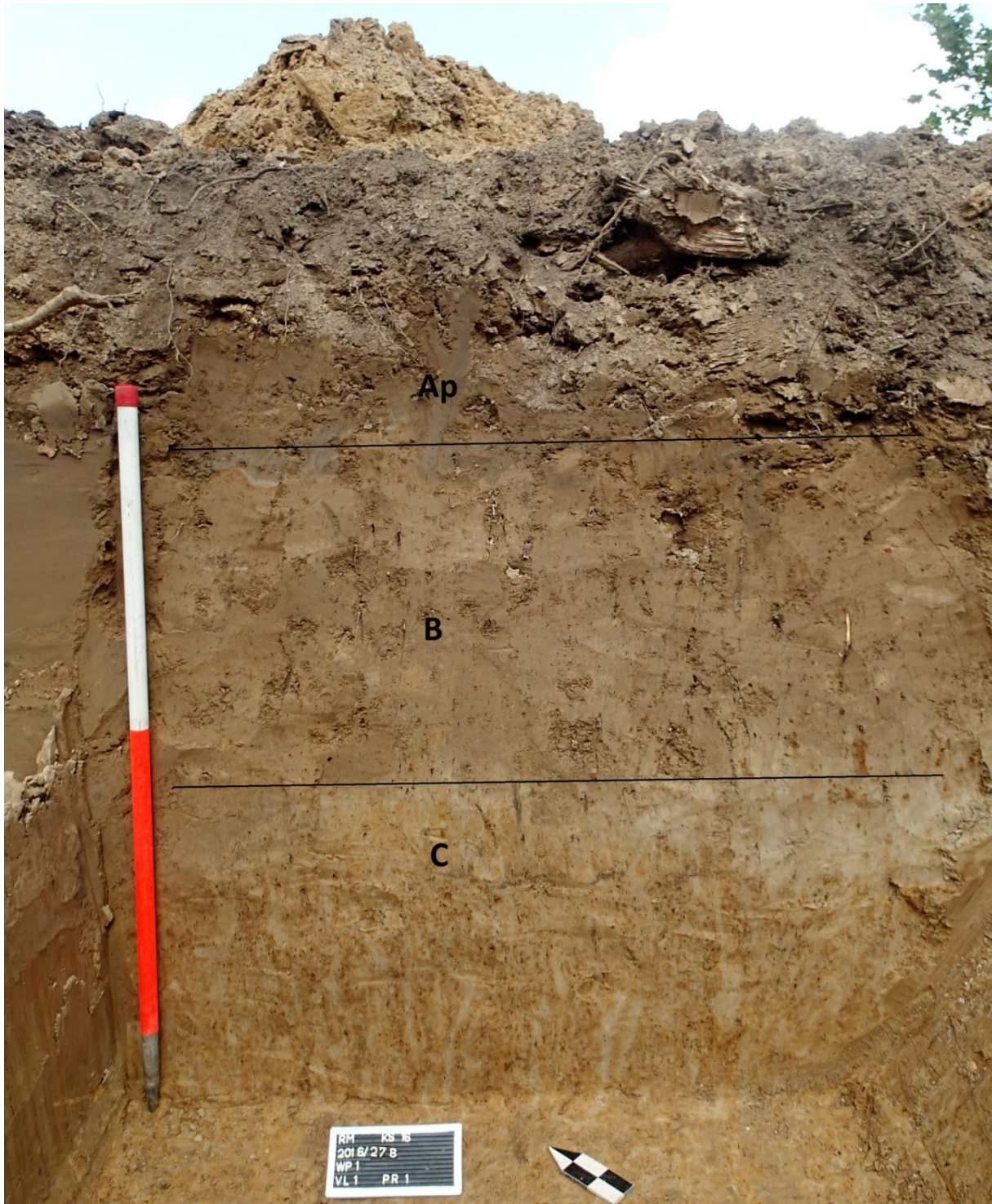

Fig. 13. Bodemprofiel.

6.2.2. Archeologische vaststellingen

In het totaal zijn er 27 sporen aangetroffen. Deze sporen zijn onder te verdelen in paalkuilen, kuilen en greppels. Verder zijn er nog 7 natuurlijke sporen en enkele recente verstoringen aangetroffen.

6.2.2.1. Greppels

Er zijn 2 parallelle greppels (S22 en S23) met een tussenafstand van ongeveer 2,9 meter aangetroffen in de werkput. De greppels hebben een noord-zuid oriëntatie en een licht bruingrijze tot licht blauwgrijze vulling. Greppel S22 is maximaal 65 cm breed en tot 12 cm diep bewaard. De greppel heeft een vlakke bodem in doorsnede. Greppel S23 is maximaal 78 cm breed en is tot 16 cm diep bewaard en heeft een komvormige doorsnede. Beide greppels worden heel ondiep naar het noorden van de werkput toe en verdwijnen helemaal op een paar meter van de noordwestelijke grens van de werkput.

Gezien de zeer gelijkaardige vulling, aflijning en afmeting kan gesteld worden dat beide greppels gelijktijdig zijn. Tijdens het vooronderzoek werden er 2 gelijkaardige greppels aangetroffen in een proefsleuf nabij de Temsestraat. De onderlinge afstand tussen de 2 greppels bedroeg hier iets meer dan 5 meter. De greppels van het proefsleuven onderzoek liggen in het verlengde van de greppels uit het definitief onderzoek. Het betreft hier mogelijk dezelfde greppels.

Één van de mogelijkheden is dat deze greppels de begrenzing van een weg vormden. Deze mogelijke weg vormde een hoek van 45 graden met de Kalverstraat en met de Temsestraat. Deze weg vormde dan een driehoek met de Kalverstraat en de Temsestraat. Een dergelijke situatie is vandaag de dag nog te zien aan het westelijke einde van de Kalverstraat. De kruising van de Kalverstraat en de Geeraard de Cremerstraat wordt in Rupelmonde 'den driehoek' genoemd. De mogelijke weg was tegen de tweede helft van de 18de eeuw reeds in onbruik geraakt aangezien de weg niet staat aangeduid op de Ferrariskaart (fig. 7).

Een andere mogelijkheid is dat het hier een oude perceelgrens betreft die op een bepaald moment, voor een onbekende reden, verplaatst is geweest. De greppels lopen min of meer parallel aan de oude perceelgrenzen zoals ze te zien op 19de-eeuwse kaarten (fig. 8, fig. 9).

Op basis van het grijze en rode aardewerk dat is aangetroffen in beide sporen, kunnen de sleuven gedateerd worden in de late middeleeuwen.

6.2.2.2.Paalkuilen

Binnen de opgraving zijn er 22 paalsporen (S1-S21 en S24) aangetroffen. De paalkuilen bevonden zich allemaal in het centrale gedeelte van de werkput. Een cluster van 19 paalkuilen bevond zich ten oosten van de middeleeuwse greppels. De paalkuilen hebben meestal ovale tot ronde omvang, een licht bruingrijze tot licht blauwgrijze vulling en een vage tot vrij vage aflijning. De diepte varieert van 6 cm tot 26 cm. De meeste paalkuilen hebben een vlakke bodem in de doorsnede.

Er is binnen de palencluster slechts één mogelijke structuur herkend. De sporen S7, S10, S11 en S24 vormen mogelijk een rechthoekige spieker. De spieker heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie en meet 1,85m bij 3m. De paalkuilen hebben een ovale tot ronde omvang en een grijze, blauwgrijze tot bruingrijze vulling. En met uitzondering van S10 hebben deze paalkuilen een komvormige doorsnede. Gezien de verschillende dieptes en doorsnedes is het niet zeker of het hier ook echt een structuur betreft.

In de meeste van de paalkuilen werden fragmenten handgevormd aardewerk aangetroffen. In het totaal zijn er twee randscherven, veertig wandscherven en één greep aangetroffen. De meeste fragmenten waren te klein om precies te kunnen dateren. Over het algemeen kan gezegd worden dat het aardewerk dateert uit de metaaltijden of de Romeinse tijd. Sommige van de scherven waren besmeten, wat doet vermoeden dat de paalkuilen te dateren zijn tussen de late bronstijd en de vroege Romeinse tijd.

6.2.2.3.Kuilen

In het noordwestelijke deel van de werkput, tegen de Kalverstraat aan, zijn er drie grotere kuilen (S25, S26 en S27) aangetroffen. Deze drie kuilen hebben alle drie een ovale vorm en in de coupes zijn er telkens twee lagen te onderscheiden. De afmetingen van de drie kuilen liepen sterk uiteen.

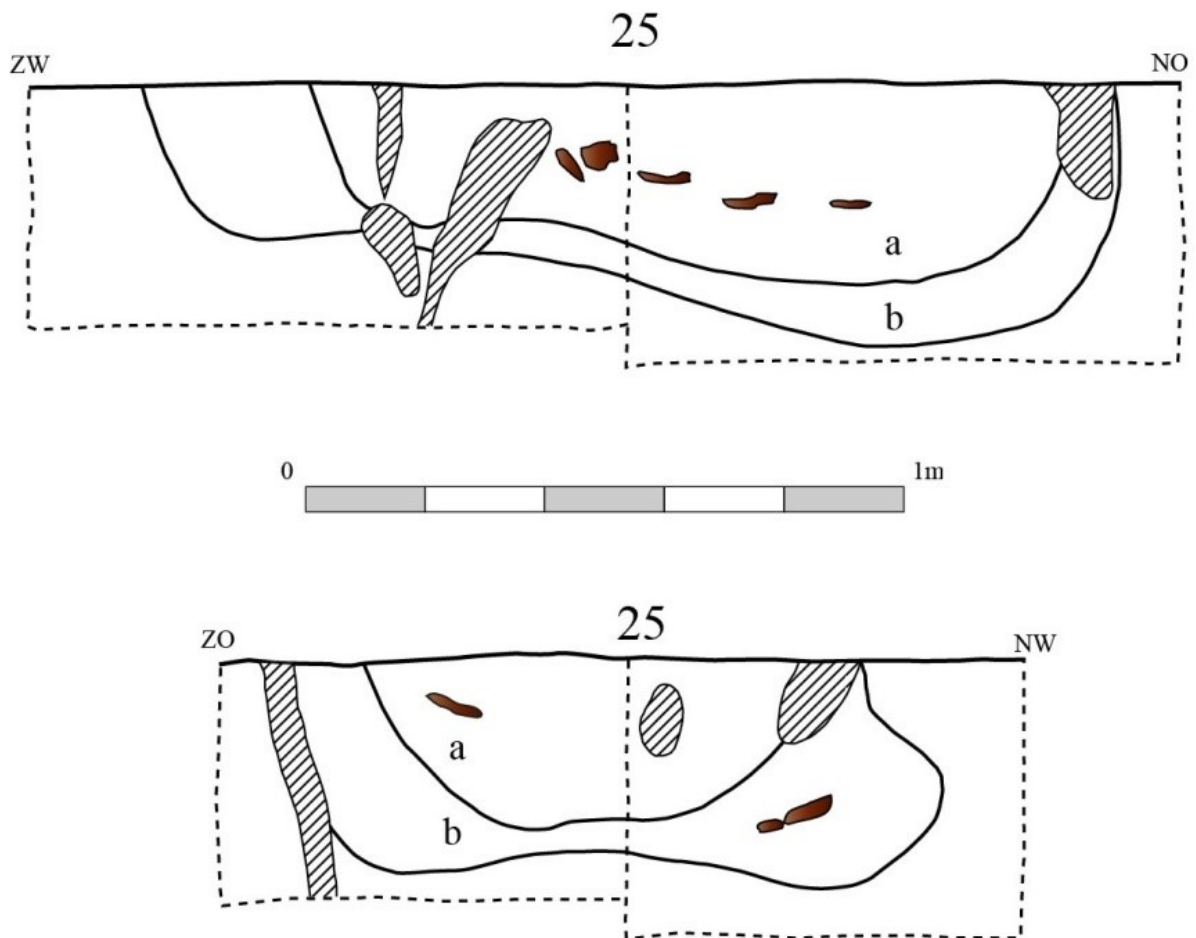

Fig. 14. Profielen van S25.

Spoor 25 (fig. 14) meet 161 op 116 cm en is tot 41 cm diep bewaard (fig. 14). De bovenste laag (a) heeft een erg donker blauwgrijze tot donkerbruin grijze kleur. De onderste laag (b) heeft een licht blauwgrijze kleur. Het spoor heeft een onregelmatige bodem. De kuil bevatte 224 aardewerkfragmenten. De meeste scherven, 159 in totaal, bevonden zich in laag a. Laag b bevatte 63 scherven handgevormd aardewerk. Verder zijn er nog twee scherven gevonden bij het opschonen van het vlak. Naast aardewerk werden er ook verschillende fragmenten verbrand bot en fragmenten houtskool aangetroffen.

Alle aardewerk was handgevormd en er was een grote variatie in dikte, grootte en afwerking van de scherven. Van de 224 aangetroffen scherven bleken er 170 geglad of gepolijst te zijn. Hiervan was er één gegladde scherf die tevens versierd was met groeven en één gegladde randscherf die waarvan de rand versierd was met golfversiering. Verder waren er 24 scherven geglad aan de binnenkant van de scherf en besmeten aan de buitenkant van de scherf. Van de overige 54 scherven zijn er 4 besmeten, 3 scherven waarop noppen zijn aangebracht, 4 scherven versierd met vingertopindrukken en 43 onversierde scherven. Er zijn enkele grote

scherven gevonden en bepaalde scherven konden aan elkaar geplakt worden maar er is geen archeologisch compleet vaatwerk aangetroffen. Afgaande op het aardewerk kan het spoor gedateerd worden tussen de late bronstijd en de vroege Romeinse tijd.

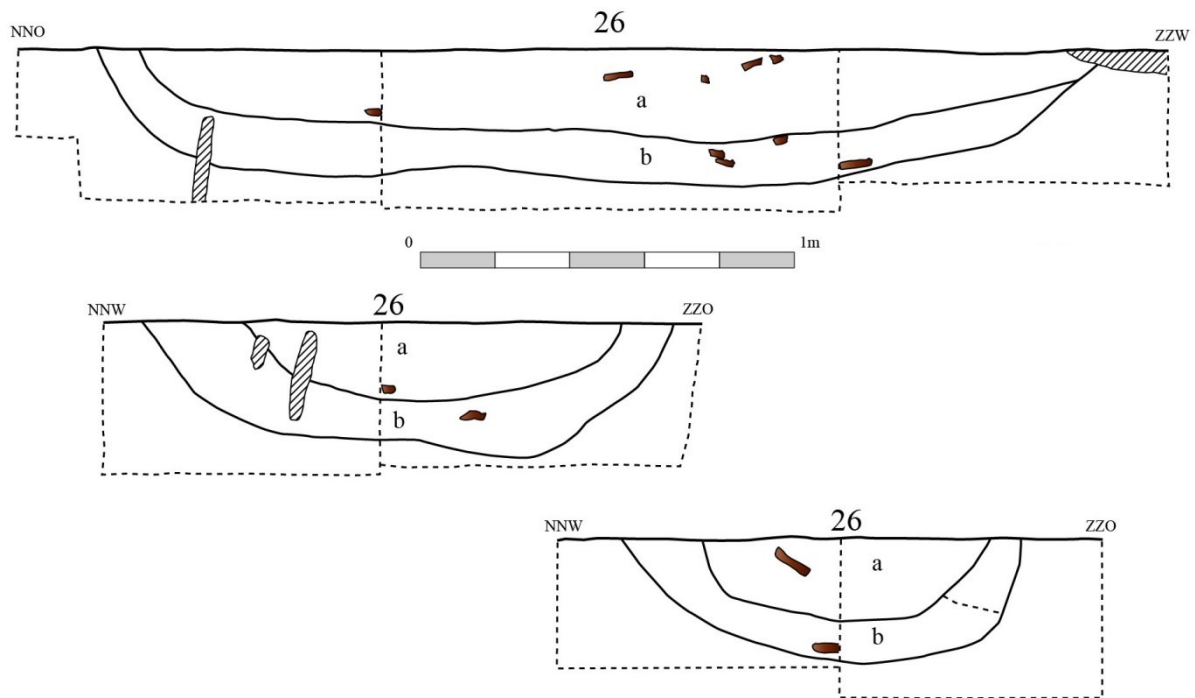

Fig. 15. Profielen van S26.

Spoor 26 (fig. 15) was de grootste van de drie kuilen en meet 286 op 142 cm. Bij het opschaven van het spoor was het niet heel duidelijk of het hier één of twee sporen betrof die vlak naast elkaar lagen met een dunne zone natuurlijke bodem tussen de twee sporen (fig. 16). Bij het couperen bleek al snel dat het hier één groot spoor betrof en dat de ogenschijnlijk natuurlijke bodem een natuurlijke verstoring was (fig. 17). De bovenste laag (a) heeft een donkerbruingrijze tot erg donker blauwgrijze kleur, de onderste laag (b) heeft een licht blauwgrijze kleur. Het spoor heeft een redelijk vlakke bodem en is tot 36 cm diep bewaard. De kuil bevatte 612 scherven aardewerk. Naast aardewerk werden er, net als in S25, verschillende fragmenten verbrand bot en fragmenten houtskool aangetroffen.

Alle aardewerk was handgevormd en, net als in S25, het grootste deel van de scherven, 367 in totaal, waren geglad. Daarvan waren er 43 randscherven ook besmeten aan de buitenkant en 2 randscherven besmeten aan de buitenkant en versierd met vingertopafdrukken op de rand. De overige scherven waren soms besmeten (29), doorboord (2) of versierd met vingertopindrukken (5), lineair plastische versiering (1) of golfversiering. Een groot deel van

scherven (235) waren ruw gelaten en niet versierd. Afgaande op het aardewerk kan het spoor gedateerd worden tussen de late bronstijd en de vroege Romeinse tijd.

Fig. 16. Vlakfoto van S26.

Fig. 17. Coupefoto van S26.

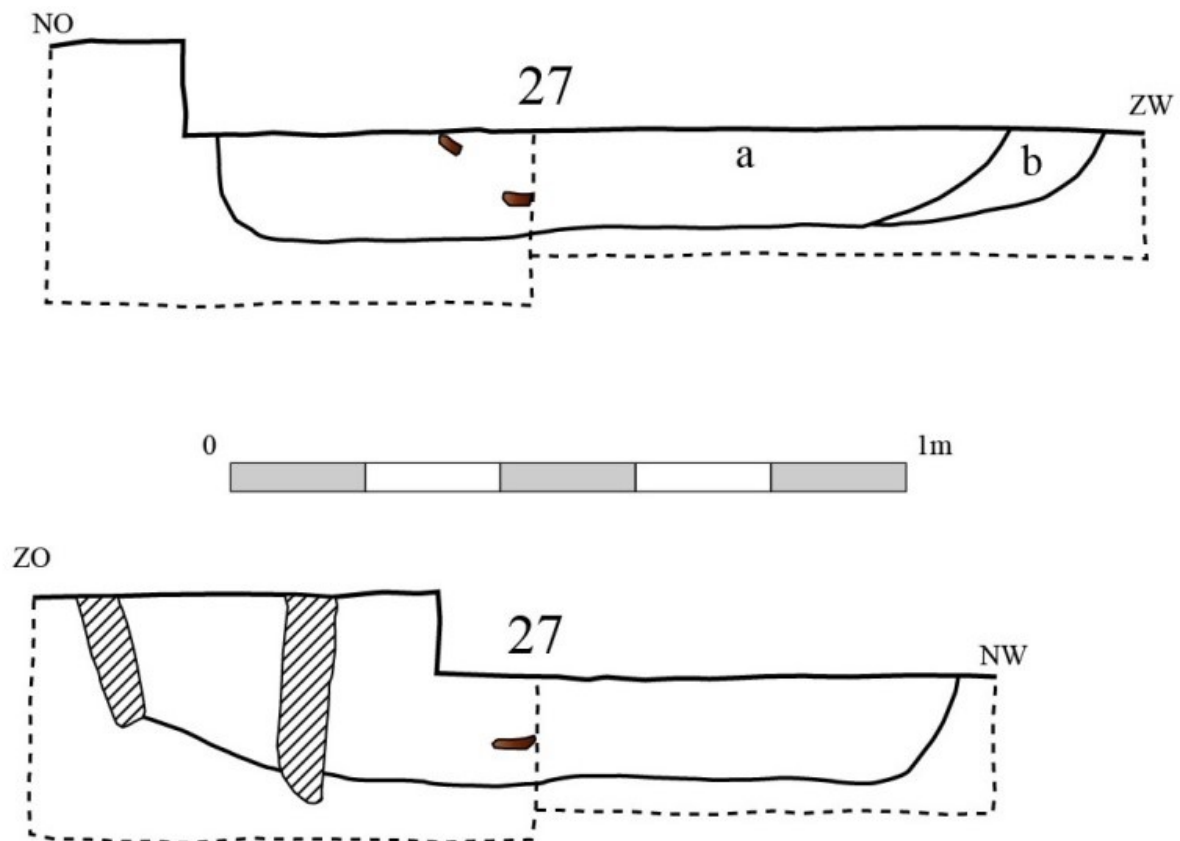

Fig. 18. Profielen van S27.

Spoor 27 (fig. 18) meet 130 op 117 cm. Dit spoor was gedeeltelijk aangetroffen tijdens het vooronderzoek. Bij de aanleg van het vlak werd er rekening mee gehouden dat het spoor misschien reeds zichtbaar was op geringere diepte. Dit verklaart de getrapte profielen. De bovenste laag (a) heeft een donkerbruingrijze tot donker bruine kleur. Laag b is enkel aangetroffen in het zuidwestelijke deel van het spoor en heeft een licht blauwgrijze tot grijze kleur. Het spoor is 28 cm diep en heeft een vlakke bodem.

De kuil bevatte 94 scherven handgevormd aardewerk. De meeste scherven (88) bevonden zich in laag a. Laag b bevatte 6 scherven aardewerk. Verder zijn er nog twee scherven gevonden bij het opschonen van het vlak. Naast aardewerk werden er, net als in de andere 2 kuilen, verschillende fragmenten verbrand bot en fragmenten houtskool aangetroffen.

Ook hier is het merendeel van de scherven geglad (67). Van deze 67 gegladde scherven zijn er 7 scherven die tevens besmeten waren aan de buitenkant, en één scherf die versierd werd met vingertopindrukken. Uiteindelijk is er ook één scherf die aan de buitenkant besmeten is en versierd met vingertopindrukken en aan de binnenkant geglad is. Een belangrijk deel van de scherven (19) had geen bewerking of versiering. Verder waren er nog 5 besmeten scherven

en 3 randscherven met vingertopindrukken. Afgaande op het aardewerk kan het spoor gedateerd worden tussen de late bronstijd en de vroege Romeinse tijd.

In de drie kuilen zijn er naast een grote hoeveelheid handgevormd aardewerk ook fragmenten gecremeerd bot en houtkool aangetroffen. De fragmenten gecremeerd bot werden onderzocht door Barbara Veselka (Stichting LAB). Het botmateriaal uit spoor 26 en spoor 27 was te gefragmenteerd om met zekerheid uit te maken of het om menselijk of dierlijk botmateriaal ging. Enkele fragmenten uit spoor 25 konden wel met zekerheid gedetermineerd worden als menselijk. Het botmateriaal uit de drie kuilen is allemaal vrij uniform op vrij hoge temperatuur (> 600°C) verbrand.

De functie van deze sporen kan niet met zekerheid gedeut worden. Gelet op de aanwezigheid van min of meer gelijkmatig verbrand menselijk bot kan gesteld worden dat S25 waarschijnlijk een crematiegraf is. Er is echter minder dan 250 gr bot aangetroffen in het spoor. Gemiddeld blijft er 1,5 tot 2,3 kg bot over na crematie.⁸ De reden voor dit lage gewicht is onduidelijk. Uiteraard zullen tafonomische factoren van invloed zijn geweest op de conservering en volledigheid van het botmateriaal, maar mogelijk heeft menselijk handelen een rol gespeeld en speelt selectieve depositie hier een rol. Gezien de gelijkaardige opbouw, vulling en aangetroffen vondsten zijn S26 en S27 vermoedelijk ook crematiegraven. Het gewicht van het gerecupereerd bot is respectievelijk 60 gr en 25 gr.

Het aardewerk uit de drie kuilen kon gedateerd worden tussen de late bronstijd en de vroege Romeinse tijd. De C¹⁴-dateringen van houtskool uit de drie sporen plaatst deze sporen in de vroege ijzertijd.

Vermoedelijk kunnen deze drie sporen geïnterpreteerd worden als brandrestengraven uit de vroege ijzertijd van het type E, de zogenaamde *Brandgrubgraben*. Dit zijn brandrestgraven waar de resten van de brandstapel en de gecremeerde beenderen samen in het graf werden gedeponereerd.⁹ In het Waasland zijn er vergelijkbare sporen aangetroffen op de sites van Temse-Frankrijkstraat¹⁰ en Stekene-Dorpstraat¹¹. Niet enkel de omvang, vorm, vulling en aangetroffen aardewerk vertoont gelijkenissen met de sporen aangetroffen op deze opgraving ook de landschappelijke inplanting van de sites valt te vergelijken. De drie sites

⁸ McKinley 1994, 339-342; Duda 2009, 147.

⁹ De Mulder 1994, 98.

¹⁰ Van Neste & Van Vaerenbergh 2012.

¹¹ Van Neste 2012.

bevonden zich op een hoger gelegen deel van het landschap op of vlakbij de steilrand van een diep ingesneden vallei van een bekensysteem.

Andere grafvelden uit de late bronstijd en vroege ijzertijd met een gelijkaardige ligging in het Waasland zijn de grafvelden van Temse – Velle en Temse – Veldmolenwijk. Ook buiten het Waasland zijn er grafvelden gekend met een gelijkaardige topografische ligging, zoals bijvoorbeeld Velzeke – Paddestraat, Velzeke – Provinciebaan en Destelbergen – Eenbeekeinde. Op deze grafvelden zijn er echter geen of weinig *Brandgrubengraben* aangetroffen. Dit type was eerder zeldzaam in de late bronstijd en vroege ijzertijd.¹²

6.2.3. Assessment en basisanalyse van de vondsten en stalen

6.2.3.1. Vondsten

Bij de opgraving van Rupelmonde-Kalverstraat werden er in het totaal 1029 artefacten aangetroffen. De grootste groep artefacten is het vaatwerk (1005 artefacten), verder is er nog steen, bouwceramiek en aardewerken werktuigen aangetroffen evenals enkele fragmenten onbepaald aardewerk.

6.2.3.1.1. Aardewerk

Alle aardewerk, vaatwerk, bouwmetaal en werktuigen, worden hier samen besproken. Het aardewerk wordt onderverdeeld per archeologische periode. Als een artefact in verschillende periodes kan thuis horen wordt het besproken in het hoofdstuk van de oudste archeologische periode.

6.2.3.1.1.1. Metaaltijden/ Vroege IJzertijd

In 19 van de 29 sporen zijn er fragmenten handgevoerd aardewerk aangetroffen. Het aardewerk dat is aangetroffen in de paalkuilen en de greppels is eerder klein en vaak verweerd. Deze fragmenten zijn op basis van visuele inspectie te dateren in de metaaltijden of de Romeinse tijd.

Het aardewerk dat is aangetroffen in de drie kuilen is beter bewaard en de fragmenten zijn meestal groter dan het aardewerk uit de paalkuilen en greppels. Er was een grote variatie in de dikte van de scherven. In het totaal zijn er 928 fragmenten aardewerk aangetroffen in de drie vermoedelijk crematiegraven. Daarvan waren er 297 niet versierd of behandeld. De meeste scherven waren geglad of gepolijst en 117 scherven waren besmeten. In totaal 23 scherven waren versierd, voornamelijk met vingertop- en nagelindrukken (19). De meeste van

¹² De Mulder 1994, 103,

deze vingertop- en nagelindrukken bevonden zich op de rand van het aardewerk. Er zijn tevens 2 wandscherven met vingertopindrukken aangetroffen (fig. 19). In S26 is er tevens een randscherf met golfversiering aangetroffen.

Fig. 19. Wandscherven met vingertopindrukken uit S26 (links) en S25 (rechts).

Verder zijn er nog drie scherven aangetroffen in S25 die een plastische versiering vertoonden (fig. 20). Deze plastische versiering bestond uit een versierde band die op de wand van het vaatwerk was aangebracht.

Fig. 20. Randscherf en wandscherf met plastische versiering uit S25.

Er zijn ondanks de grote hoeveelheid scherven slechts een beperkt aantal vormen herkend. In S26 zijn er twee lage tassen aangetroffen in laag a en één in laag b. Er is een grote variatie wat betreft de wanddikte en vorm van deze drie lage tassen. De tas met vondstnummer 42 is dunwandig, geglad en heeft een rond bodem. Op de rand bevindt zich een verdikking, mogelijk de aanzet van een oor of greep. De tas met vondstnummer 43 had een dikkere wand dan de vorige tas. Deze tas is ook hoger. Het aardewerk is ruw gelaten en niet bewerkt. Ook dit artefact heeft een verdikking op de rand. De tas met vondstnummer 48 is geglad en heeft een ronde bodem met een del. Aan de rand is een oor bevestigd.

Dergelijke lage tassen werden voornamelijk aangetroffen in grafcontexten te Saint-Vincent en Gedinne "Golinduc" (Namen). In het Waasland is er een exemplaar aangetroffen in een waterput te Beveren – Kallobaan. Al deze contexten zijn gedateerd in de vroege ijzertijd.

In S27 zijn er twee (bijna) archeologisch complete kommen aangetroffen. De kom met vondstnummer

Er zijn 4 aardewerken werktuigen aangetroffen tijdens de opgraving. Het betreft 4 spinklosfragmenten (fig. 21). Deze fragmenten bevonden zich in S26 (2) en S27 (2).

Fig. 21. Spinklossen uit S26 (links en rechts) en S27 (centraal).

Door middel van ^{14}C -datering van houtskool uit twee (mogelijke) crematiegraven en één van de paalkuilen kon de datering van deze sporen en de bijhorende vondsten verfijnd worden tot de vroege ijzertijd.

6.2.3.1.1.2. Middeleeuwen

In de 2 greppels zijn er fragmenten gedraaid aardewerk aangetroffen. Het betreft hier zowel grijs als rood aardewerk. Deze kleine fragmenten konden niet verder gedefinieerd worden. Daarnaast zijn er in S22 ook fragmenten van een geglazuurde baksteen en van een geglazuurde tegel aangetroffen. Op basis hiervan kunnen deze 2 sporen gedateerd worden in de late middeleeuwen.

6.2.3.1.2. *Steen*

Er zijn in totaal 10 stenen als vondsten geregistreerd. De meeste hiervan zijn natuurlijk en leveren geen extra informatie op. In S26 is er één fragment van een maalsteen aangetroffen.

6.2.3.2. *Stalen*

Tijdens het veldwerk zijn er ^{14}C -monsters genomen en verbrand bot en verbrande leem verzameld.

6.2.4. Chronologie en datering

Er zijn bij dit project sporen uit de vroege ijzertijd en late middeleeuwen aangetroffen. De oudste sporen bevonden zich in het centrale gedeelte van de werkput. Het betreft hier een

palencluster en 3 vermoedelijke crematiegraven. Ten westen hiervan is een laatmiddeleeuwse weg aangetroffen.

6.2.5. Bewaringstoestand

Het archeologisch vlak was redelijk goed bewaard. De bodemopbouw is slechts plaatselijk verstoord door zeer kleine recente verstoringen. De aangetroffen sporen zijn redelijk goed bewaard al zijn ze matig uitgeloozd.

6.2.6. Afbakening van de site

Enkel het noordoostelijke gedeelte van de werkput bevatte geen archeologische sporen. De sporen uit de metaaltijden bevonden zich in het centrale gedeelte van de werkput en de middeleeuwse sporen bevonden zich ten westen hiervan.

7. SYNTHESE

Bij een archeologische prospectie met ingreep in de bodem kwamen verscheidene archeologische sporen aan het licht. Een vervolgonderzoek werd uitgevoerd door de Archeologische Dienst Waasland tussen 12 en 18 juli 2016. Hierbij werden een palencluster en drie vermoedelijke crematiegraven uit de vroege ijzertijd aangetroffen, evenals een middeleeuwse weg.

8. ADVIES

Na afronding van het archeologisch onderzoek kunnen de percelen te Kruibeke, Rupelmonde, afdeling 3, sectie A, perceel 153W (partim) worden vrijgegeven voor de werkzaamheden.

9. SAMENVATTING

Bij het archeologisch onderzoek aan de Kalverstraat te Rupelmonde (Kruibeke) werden sporen uit de vroege ijzertijd en de middeleeuwen aangetroffen. De vroege ijzertijd sporen bestonden uit drie mogelijke crematiegraven en een palencluster. In de palencluster kon er één mogelijke spieker onderscheiden worden. De middeleeuwse sporen waren twee parallelle greppels die vermoedelijk deel uitmaakte van een weg.

Tijdens het onderzoek werd getracht een antwoord te formuleren op de onderzoeksvragen die werden gesteld in de Bijzondere Voorwaarden.

- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
 - o Er werden paalkuilen, vermoedelijke crematiegraven en greppels aangetroffen. De greppels zijn gedateerd in de late middeleeuwen en de overige sporen dateren allen uit de vroege ijzertijd. De sporen waren relatief goed bewaard al waren de oudste sporen redelijk uitgeloozd.
- Wat is de functie van de twee grotere kuilen?
 - o Tijdens de opgraving werd er nog een derde grotere kuil aangetroffen. Deze drie kuilen zijn vermoedelijk crematiegraven.
- Is een gebouwplattegrond te onderscheiden?
 - o In de palencluster in het centrale gedeelte van de werkput is er één mogelijke bouwplattegrond aangesneden. Het betreft hier een vierpostspieker.
- Is er een relatie tussen de kuilen en de restanten van het vermoedelijke gebouw?
 - o Houtskool uit de crematiegraven en één van de paalkuiltjes van het gebouw leverde een gelijkaardige C-14 datering op. Ze zijn allen te dateren in de vroege ijzertijd.
- Hoe verhoudt de site zich ten opzichte van de topografie?
 - o De site bevindt zich op een hoger gelegen deel van het landschap, vlakbij een beekvallei. Deze topografie komt ook voor bij andere funeraire sites uit de late bronstijd – vroege ijzertijd in de regio en in andere delen van de provincie.
- Hoe verhoudt de site zich ten opzichte van de reeds onderzochte archeologische sites uit dezelfde periode met gelijkaardige structuren, zowel regionaal als in ruimere zin?

- Vierpostspiekers zijn vrij veel voorkomend in vroege ijzertijdsites. Hetzelfde geldt voor de laatmiddeleeuwse greppels. Brandrestengraven van het Type E komen echter weinig voor. In recente jaren zijn er drie van dergelijke graven opgegraven in Temse – Frankrijkstraat en één in Stekene – Dorpstraat. Dit type graven werd ook aangetroffen op sommige grafvelden uit de late bronstijd – vroege ijzertijd, zoals Temse – Velle en Destelbergen – Eenbeekeinde. Op deze grafvelden waren de *Brandgrubengraben* echter in de minderheid.

10. BIBLIOGRAFIE

10.1. GERAADPLEEGDE LITERATUUR

ADAMS R., VERMEIRE S., DE MOOR G. ET AL. 2002: Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart: kaartblad 15, Antwerpen, Gent.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016a: Rupelmonde. In *Inventaris Onroerend Erfgoed*. Opgehaald van <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121058> op 17-03-2016 10:42.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016b: Graventoren. In *Inventaris Onroerend Erfgoed*. Opgehaald van <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/17695> op 17-03-2016 10:47.

DUDAY H. 2009: The archaeology of the dead. Lectures in archaeolonthanatology, Oxford.

JACOBS P., DE CEUKELAIRE M., DE BREUCK W. ET. AL. 1993: Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest: kaartblad 14, Lokeren, Gent.

MARIS A. 1976: Bazel in Waas: land, volk en kerk, Bazel.

MARIS A. 1986: Rattenburg te Rupelmonde. In: Heemkundige kring Wissekerke, Bazel en omstreken, jg. 11, nr. 4 (december), Bazel, pp. 115-117.

McKINLEY J.I. 1994: Bone fragment size in British cremation burials and its implications for pyre technology and ritual. In: *Journal of Archaeological Science* 21, 339-342.

VAN RANST E. & SYS C. 2000: Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Gent.

VAN NESTE T. 2012: Funeraire sporen uit de brons- en ijzertijd te Stekene-Dorpstraat (prov. Oost-Vlaanderen, België). In: *Lunula. Archaeologia protohistoria XX*, Beez (Namur/Namen), pp. 103-109.

VAN NESTE T. & VAN VAERENBERGH J. 2012: Funeraire sporen te Temse-Frankrijkstraat (prov. Oost-Vlaanderen, België). In: *Lunula. Archaeologia protohistoria XX*, Beez (Namur/Namen), pp. 111-114.

10.2. 10.2. CARTOGRAFISCHE BRONNEN

FERRARIS J.-J.-F. (Graaf de) 1778: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik [online], AGIV Web Map Service

GDI-VLAANDEREN 2001: Vectoriële versie van de Bodemkaart [shapefile], AGIV, IWT, Laboratorium voor Bodemkunde van de Universiteit Gent (GIS-Vlaanderen).

GDI-VLAANDEREN 2002: Vectoriële versie van de Tertiaire geologische kaart [shapefile], MVG-EWBL-ANRE (GIS-Vlaanderen).

BOGEMANS F. 2005: Quartairgeologische overzichtskaart van Vlaanderen 1/200.000. In opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie [shapefile].

GDI-VLAANDEREN 2015: Centrale Archeologische Inventaris (CAI) [shapefile] (gedownload op 17/12/2015)

11. BIJLAGEN

- Allesporenkaart (pdf)
- Sporenlijst
- Vondstenlijst
- Fotolijst
- Tekeningenlijst
- GIS-bestanden (shapefile)